

inire patientis. Aggredere igitur, frater, sustinentia remedium, quo valeas gravidam tentationibus sarcinam levigare, et pericula dum patris superare, etc. Hæc et similibus nominis visus est Eliphaz Jobi afflictum animum relevare et curare voluisse, sed parum (nisi non semel monimus) perit; quod in primis principiis circa causas afflictionem Jobi hallucinaretur, eumque quo minimè laborabat animi morbo teneri existimaret. Unde fit, ut optimas quidem sententias et per se saluberrimas proferat, sed matè illas Jobo applicare pergat.

VERS. 19. — IN SEX TRIBULATIONIBUS LIBERABIT TE, ET IN SEPTIMA NON TANGET TE MALUM (1). Est poeticus Hebraismus, certum pro incerto, numerum multitudinis significans, ac si dicat: Licet septies et pluries in mala incidas, semper liberabit te. Hic loquendi modus frequens est in Scripturis; ut patet ex illo Proverbiorum 6, 16: *Sex sunt quæ odit Dominus, et septimum detestatur anima ejus.* Item 30, 15: *Tria sunt insaturabilia, et quartum, quod nunquam dicitur Sufficit.* Et in Amos 1, 5: *Super tribus sceleribus Damasci, et super quatuor non convertam eum.* In quibus locis numerus ille seorsim additus priorem complet. Septenarius autem, ut alibi notavimus, solet poni pro numero multitudinis aut universalitatis; estque Spiriti sancto familiaris, ut S. Augustinus lib. 11 de Civitate Dei, cap. 51, observat. Eliphaz autem hæc loquendi formulâ significat nihil esse timendum illi qui Deum omnipotentem et justum agnoverit, et se illi totum subjecerit, ac suæ vitæ tutelam rationesque omnes sine ulla exceptione tradiderit.

Agnoçite locum hæc exponit Didymus in Catena hoc modo, ac si dicat: In sex diebus hujus vitæ, id est, in hoc seculo laboribus deputato, exercabit te Dominus tribulationibus mortali familiaribus; è quibus te liberabit: in septimo autem, scilicet Sabbato resurrectionis, non tanget te malum ullum; sed impassibilitate et gloria cumulaberis.

Tropologicè septem istæ tribulationes sunt septem tentationes, à quibus nos divina misericordia, si volumus, adhibitis auxiliis puris liberosque custodit. Porrò septem hæc vias seu rationes tentandi, quibus adversarii nos aggrediuntur, ita pulchrè describunt

(1) Accommodatè ad locum, in quo versamur, Prov. 6, 16: *Sex sunt quæ odit Dominus, et septimum detestatur anima ejus;* quæ deinceps sigillatim enumerantur. Sic et nostro loco reconsecutio, quæ sequitur, malorum ad septenarium numerum aliqui exigunt; conf. not. ad v. 25. Sed Gesenius L'ehrgob. p. 702, numerum secundum et h. l. et in aliis, quos attulimus, similibus, non pro numero ordinali positum existimat, sed proprium suum usum numeri cardinalis obtinere censet, ut hic versus ita sit vertendus: *E sex angustiis te liberabit, et, scilicet imò in septem afflictionibus non tædet te malum.* Ita numeri definiti sex et septem pro indefinitis positi erunt, ad multitudinem indicandam, ut septenarius numerus usurpatur Levit. 26, 18, 21; Prov. 24, 16. Cæterum apparet, verbum, *קָרַב* extrahet te, significare liberationem è malis quæ acciderint; *וְנִסְּךָ* autem non attinget te malum, pertinere ad reliquæ vitæ tranquillam stationem, nullis amplius fluctibus turbandam. (Rosenmuller.)

Richardus Victorinus in Psal. 90, et ex eo Dionysius Richelius lib. de Remediis tentationum, art. 8, his verbis: « Diabolus enim et alii hostes nostræ salutis è primò nos tentant tentatione importuna; secundò tentatione dubiâ; tertio tentatione subitâ; quartò tentatione occulâ; quinto tentatione violentâ; sextò tentatione fraudulentâ; septimò tentatione perplexâ. » Ad hosce septem tentandi modos universa tentationum genera referuntur, à quibus nos secuto veritatis omninò tuto fore propheta Regius pollicetur dicens Psal. 90, 5: *Scuto circumdabit te veritas ejus, non timebis à timore nocturno, à sagittâ volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incuria et demonio meridiano,* etc. Ubi veritas ejus est verbum Dei, quod omnem ejus veritatem ad salutem necessariam complectitur, et habet rationem scuti, quo contra omnes tentationes munimur atque protegimur. Sicut enim scutum omnibus corporis partibus tendis, omnibus hostium telis eludendis et repellendis accommodatur; ita etiam verbum Dei omnes virtutes servat, et omnia vitia repellit. Unde Burgensis ad locum jam citatum. « Cùm, inquit, adversarius tentando circumiret per diversa vitia, Christus circumdedit se scuto veritatis: quamlibet enim tentationem contra eum commissa evacuavit per auctoritatem sacræ Scripturæ, quæ est veritas divina. » Per hæc ergo veritatem à tentationibus liberamur, dum earum notionem inuimur, et virtute divinâ protegimur. Hæc est lux illa cælestis, quæ tentationum nobis qualitates aperit, et ex luce ad calorem, id est, ex cognitione ad pugnam dexteritate procedens, nos erudit; quoniam *sepies in die cadit justus, et resurgit*, Prov. 24, 16; quia saltem in rebus levibus sæpè hæc multiplex tentatione ligatur, et potentia cælestis virtutis erigitur, ut propter septemplem liberationem cum Regio vate canat, Psal. 118, 164: *Septies in die laudem dixi tibi propter judicia justitiæ tuæ.* Verè enim judicia sunt justitiæ simul et benignitatis, quando hostis injustè animam impetens justè cadit, atque anima miserandum in modum tentationibus oppressa benignè se Dei ope liberatam intelligit.

VERS. 20. — IN FAME ERUET TE DE MORTE, ET IN BELLO DE MANU GLADI (1). Sigillatim Eliphaz commemorat tribulationes humano generi maximè familiares et molestas, quibus Jobum, si in spiritu humilitatis toto corde ad Deum verè conversus fuerit, absque dubio liberatum iri prædicit; ac inprimis calamitoso famis tempore, quando plurimi panis et cibi ad vitam sustentandam congrui defectu contabescere consueverunt, nihil èi unquam ad victum, etiam commodum, necessariorum defuturum pollicetur. De istiusmodi à fame et inediâ exemptione ac preservatione satis frequens exstat in Scripturâ viris justis facta promissio; de quibus psalmista canit, quoniam non

(1) *וְרָדְמֶת* redimet te, i. e., liberabit te, conf. not. ad Ps. 25, 22, *וְרָדְמֶת בְּיַדְךָ*, à manibus gladii, à potestate et violentiâ hostis armati, ne occidaris. Sicuti gladio se tribuitur Exod. 17, 15, Num. 21, 24, et facies, infra 19, 29, Levit. 26, 37, Isa. 51, 8, *hæc hic manus*, ut Ps. 65, 11, Jerem. 48, 21, Ezech. 55, 5. (Rosenmuller.)

confineantur in tempore malo, et in diebus famis saturabuntur, Psal. 36, 20. Licet enim in calamitates quandoque incidant, nunquam tamen à Deo deseruntur; sed ejus in se benignitatem ac providentiam prorsus singularem experiuntur, quâ communi rerum inopiâ grassante non solum id quod ad vitam utcumque tolerandam satis, verum etiam ad opiparè vivendum abundè sit, iis liberaliter suppeditatur. Ad ejus rei confirmationem, et majorem ejusdem veritatis asseverationem ibidem propheta Regius tanquam testis oculatus ac fidelis mox subjungit: *Junior fui; etenim senex; et non vidi justum derelictum, nec semen ejus querens panem*, Psal. 36, 26; discretè significans se longâ multorum amorum experientia doctum comperisse, nunquam à Deo virtum justum penitus fuisse derelictum, aut ejus posteros cibi potiusve penuriam laborasse. Ad quem locum rectè notat Bellarminus sententiæ istius veritatem minimè tolli aut elidè per hoc, quod in dies modò in Ecclesiâ videamus quàm plurimos fideles pauperes mendicatio sibi victum et panem querere. Nam quod ad Religiosos quidem mendicantes attinet, hi suâ sponte, non tam ex inopiâ necessitate quàm ex paupertatis amore mendicant; neque dici possunt derelicti, cum Deus eos mirabili suâ providentiâ sustentet, nec quidquam ferè iis rerum ad victum necessariarum desesse patiatur. Cæteri verò mendici ut plurimum non sunt filii eorum qui consueverint aliorum pauperum misereri et elemosinas dare, ad quos propriè hæc promissio pertinet; sæpenumero etiam ipsimet neque justis sunt, neque filii justorum. Quod si verò etiam inter illos aliqui nunquam justi et sperantes in Domino reperiantur, qui cum Evangelico Lazaro micas querant, quibus famem depellant; hi profectò melius aliquid à Domino accipiunt quàm sit copia rerum temporalium; neque tales mutare velent meritum patientiæ cum omni temporali felicitate. Talibus enim fames et penuria istiusmodi non tam infligitur in pœnam, quàm immittitur ad eruditionem, ut illâ tanquam optimo magistro ad virtutem et honestatem utantur. Siquidem magister hic non ad prima duntaxat rudioribus elementa virtutis proponenda idoneos Reperitur; verum etiam ad sapientissimos quoque Doctores ad apicem perfectionis promovendos aptissimus judicatur. Hoc professore Gentium doctor Paulus ad tantam, quam meritò miramur, sanctitatem se provecum testatur in fame, et siti, in jejuniis multis, 2 Cor. 11, 27. Quin et Christus Dominus, cum esset Filius Dei, famem sibi ipsi magistrum adaptavit; quam non semel perpeti voluit, ut discretè ex iis quæ passus est, teste Apostolo ad Hebræos 3, 8.

Verùm de hæc fame optima et perfectissima quæque suadente non hic sermo est, sed de illâ aliâ, de quâ poeta lib. 6 Eneidos, vers. 276, canit:

... Et malicivæ fames et turpis egestas; quam à virò justo David loco jam citato ejusque filius Salomon in Proverbis 10, 3, jure merito movet dicens: *Non affliget Dominus fame animam justi.* Ad quem locum vide nostrum Salazar, qui illum elegantè illu-

strat, et plurima ex variâ eruditione adfert, quæ ad hanc (in quâ explicanda versamur) Eliphasi sententiam illustrandam conducunt. Quin et Hesiodus auctor profanus de virò justo ausus est asserere nunquam eum fame peritura sit scribens:

*Nunquam dira fames justos duxerat in orbe,
Aut noxa: ast illis convivia pingua præbent
Cælestis, et tellus his victum præbet abundè.*
Nec in fame duntaxat à morte, sed etiam in bello de manu gladii liberum fore pronuntiat. Ubi Polychronius in Catena manu gladii vim et potentiam gladii exponit; alii verò lectum ensis interpretantur. Pineda per hypallagen dictum cupit pro gladio manus. Gladius enim manu apprehensus et elevatus symbolum est extremi discriminis et presentis hostis atque imminentiæ cædis. Significat ergo Jobum, si ad Deum conigerit, omni periculo liberandum. Hoc singulariter experti sunt Jacob cum filiis suis, et Elias, et Eliseus, aliquæ complures viri pietate et fideliâ illustres, quos Deus à fame et gladio ac minis hostilibus incolumes præstitit. Plurima sunt istiusmodi in sacris Litteris et Historiarum monumentis divinæ erga suos protectionis exempla; quæ, quod satis obvia sint, omitto.

VERS. 21. — A FLAGELLO LINGUE ABSCONDERIS; ET NON TIMEBIS CALAMITATEM CUM VENERIT (1). Id est, aculeate ac virulente obtrequantur lingue te Deo protegente non lædent; et pacatæ conscientia testimonio fretus ingruentia mala minimè formidabis. Ubi nota lingua detractoris ac malefici, quam superius versu 15 gladium appellaverat, nunc flagellum nuncupari; à quo ait pios homines abscondi, ac si Deus eos clypeo suæ protectionis ambiret. Vatablus hic per flagellum lingue calumniam intelligit, à quâ eum qui perfectè Deo servit tanquam à supremo malo liberandum exponit. Est autem calumnia, ut Nonnus Marcellinus explicat, *multitudo et mendax insinuat.* Hinc propriè loquendo calumniator dicitur, qui falsa crimina imponit apud omnes, signanter autem apud Judices, et viros præcipuos, uti docent Nonius et

(1) *וְהָיָה לְךָ לְשׂוֹן* in flagello lingue absconderis, quam improbi calumniis alios et malefictis incesant ac velut flagellant, non venies illis in mentem, ut te cum aliis accuset, et lingue suæ virulentâ pelant aut traducant, perinde ac si lateres. Sunt, qui *בַּשֵּׁבַע* faciunt insinuationem: *In grassando*, i. e., quim grassatur lingua malefica (coll. Ps. 75, 10). Sed quamvis infinitivus verborum media quiescentium et quandoque Cholem habeat, ut *קָרַב* Jerem. 44, 29, *שָׁבַע* Jerem. 42, 10, al.; tamen si grassando dicere voluisses, cum potius existimarem dicturum fuisse *שָׁבַע*, cum schæck, ut supra 1, 8, *בַּשֵּׁבַע* תֵּיבָרָךְ. Cæterum hoc nostro loco, à flagello lingue abscondis, planè germanicum huic Psal. 51, 21: *Abscondis in tentorio à contentione linguarum*, sic ut alter alterum locum mirò illustret et Psaltes ab Eliphaz mutuasè videtur. (Boullier.) *Nec timebis à vastatione quom venerit, ingruerit, q. d.: Non eris, quod timeas, quia te Deus ab eâ servabit.* *וְרָדְמֶת* in quo deges Hebræis acribus paronomasia cum *רָדַם* non esse restringendum h. l. ad tempestates et grandines, ut quidem voluerunt, verum latissimè patere atque mala omnia vastitatem inducentia amplecti, ut sunt populationes, predationes, ruina, incendia, rectè A. Schultens animadvertit. (Rosenmuller.)

Marcianus lib. 1 ad Senatusconsultum Turpilianum l. Si calumniatus, de verborum significatione. Nec ullā re magis commoveatur sapiens quā falsi criminis impositione; juxta illud: *Calumniā conturbat sapientem, et perdit robur illius*, Ecclē. 7, 8. Quem locum expendit egregiē S. Basiliius epist. 79 ad Eustachium, qui ita legit: *Calumniā virum humiliat; calumniā pauperem conturbat*, intelligens omne genus hominum conturbari calumniā. Nec mirum, nam, ut Sapiens ait, suprema plaga quā quis percuti potest, est quam infert calumniatoris lingua; juxta illud: *Flagelli enim plagi livorem facit; plaga autem linguā comminet ossa*; Ecclē. 28, 21. Et sicut is, cujus ossa comminuta aut contracta sunt, summo dolore torquetur; ita is qui calumniā percussus se intelligit; quam Eliphaz Themantibus hic jure merito *flagellum linguā* appellat. Quin et ipse Christus non tam de tormentis, quibus ipsum summis tortores affecerunt, quā de Judaeorum calumniis, omni torturā gravioribus, conquestus legitur. De hoc calumniā malo vide pulchrā ac fusē Tollenarium nostrum in Speculo vanitatis, Ecclesiast. cap. 7, sect. 6. Ait ergo Eliphaz Jobum, si ad Deum conversus fuerit, divinā protectione ab omni penitus obtractatorum calumniā liberum et immunes futurum; et si quam fortē prius infamia maculam contraxisset, illam à superveniente felicitate ita prorsus detergendam, ut nullus in posterum maledicti hominibus ipsum infamandi locus futurus sit reliquus, splendore scilicet posterioris gloriæ priorem omnem calumniæ nebulam dissipante.

Ceterum hic mihi attentius considera qui Deo etiam juvante hoc malum propellatur, ut quis etiam à maledicorum ore immunis sit. Enucleatē rem tetigit Polychronius præfata verba sic exscribens et exponens: «A flagello linguæ abscondet te, id est, contumeliā superiorem te reddet. Nimirum à flagello maledicæ linguæ eximi non est linguam maledicorum compesci, sed eā sublimiorem fieri. Nempe ope divinā hoc obtinebis, ut patientiam obdures, ut constantiam armes, ut magnanimitatem exeras, quo fiet ut vituperantium contumelias mutā tolerantia et consulto neglectu facili superes. Haud exiguum autem, quin imo valdē magnum est (inquit in Catenā Chrysostomus) liberari ab homine qui nihil boni unquam loquatur.» Ac si instar prodigii sit censendum, si quis etiam vel cum singulari auxilio Dei maledicæ linguæ vulnera evadat illasus.

ET NON TIMEBS CALAMITATEM CUM VENERIT. Spondet insuper in calamitate, qui cumque tandem possit ingruere, ipsum omnino tutum et intrepidum constitutum; quod incutiendi hominis, Deoque accepti argumentum est, et illustre signum divinæ protectionis. Vult igitur significare nulla tanta et tam metuenda esse mala, nihil tam pestilentis atque noxium, nullas tantis modestiarum fluctus, in quibus non theatur suos Deus admirandā et inexplicabili charitate. Hanc divinam protectionem humanissimi et beneficentissimi Domini Scriptores cœlestium arcanorum multis symbolis et insignibus modis celebrarunt, Deum appel-

lantes murum, vallum et propugnaculum, acropolim in arduo sitam et inexpugnabilem, scutum, gladium, robur, virtutem, refugium, etc. Unde factum ut inter Hebræos Dei nomina unum sit *tsur*, hoc est, *Arx*, munitio, petra, castellum in vivo saxo editoque positum: quo nomine Regius vates Deum sapientissimē appellat, ut cum ait Psal. 72, 26: *Deus cordis mei*. Ubi in Hebræo est, *tsur*, proprie *petra cordis mei*. Alio in loco: *Rectus Dominus Deus noster*; ubi pro Deo est eadem vox, et Cajetanus veritū *rupes mea*, hoc est, *arx*, non in rupē Tarpeia, sed in celo atque Deo posita. Item in eo: *Deus adiutor eorum* est, habet linguā sancta, *Deus tsur*, hoc est, *rupes eorum* est. Ille scilicet consideratione Rex ille devotus se vehementer excitabat non modo ad piam in Deum fiduciam, à quo sæpē tristissimis in rebus et calamitate presidium fuisset consecutus, verum etiam ad eundem sospitatorem suum magno et singulari amore diligendum, cum ait Psal. 17, 1: *Diligam te, Domine, fortitudo mea; Dominus firmamentum meum, et refugium meum*. Ubi in Hebræo pro firmamentum habetur *salhti*, hoc est, *petra mea*, videlicet firmum ac solidum firmamentum, in quo stetit invictus, cum procellæ furentium inimicorum stantem evetere et affligere conarentur: pro *refugium nostrum* est *metsovathi*, hoc est, *arx mea*, seu valida munitio, ad quam mihi patuit refugium. Ac si dicat: Cum in toto sum Deus mihi est firmamentum; cum in periculum incidit, est tuti perfugii locus. Hæc igitur Dei protectione securi sumus et tuti. (Nam ut pulchrē S. Cyprianus de Oratione Dominicā ait) quis ei de seculo metus est, cui in seculo Deus tutor est.) Hanc porro viri justi ac Deo chari securitatem magis inculcans ac amplificans subdit:

VERS. 22. — IN VASITATE ET FAME RIDEBS, ET BESTIAS TERRE NON FORMIDABIS (1). Id est, cum à prædatione vastata fuerit regio, et cum à sterilitate famæ

(1) A. Schultens in Animadvcrs. philolog. (Oper. minor. p. 13.) et in Commentar. ad h. l. *צור* *tsur*, famis notionem *צור* et Isa. 2, 19, obtinere existimat, quod mihi cum *צור* jungatur. Verum quum *צור* existeris omnibus vet. Test. locis *vasitatem* designet, nec nostro loco, nec Isaiano aliter videtur capiendum, præsertim quum utroque loco usitata significatio perquam apta sit; *vasitatem* enim, sive à naturā proveniat, quum aut locusta, aut uredo corrumpunt et populantur messes, aut præceps à culmine torrens, aut grandis sternit leta sata, sive ab hoste omnia depopulante, unde terra vasta et squalida reddatur, semper penuriam ac famem subsequi necesse est. Syrus et Arabs *tsur* h. l. *prædationem* reddiderunt. Non est, quæramus cum Hebræis, quomodo differant *vasitas* et *fames* hoc versu commemorate ab Isaiæ calamitatibus versu, qui præcessit, jam nominatis *צור* volunt signare *famem ex defectu annonæ* et sterilitate oriundam, *צור* verò *charitatem annonæ*, à frumentariis flagellate, in *horrea* sua eam *colligentibus* et supprementibus; nam et *tsur* hoc et seq. versu repetuntur. *צור* *ridebis*, non carabis, securus ea mala contemnes, Dei presidio tutus. Conf. infra, 39, 7, 11, 20. Similiter Martialis, cum agit de endromide, quæ hominem egregiē à cœli et temporum injuriis theatur, *ridere* illum dicit, quicquid illi ab eo munimento nudum timere solent, 4, 19, 4:

Ridebis ventus hoc munere tectus, et imbres.
(Rosenmuller.)

ingruerit, tu opulentus intactusque letaberis, neque timebis, ne forte lupi aliæque belluæ feroces in te vel in greges tuos à Deo immittantur. Luctuosum certē spectaculum exhibere solet vastitas camporum et agrorum, quos spinis, urticis aliisque herbis noxiis squalentes sterilitas conticit, et invisos reddit: ibi belluæ vix pastum reperientes sevirē in homines consueverunt, à quibus immunes fore Jobum, si rectē agat, Eliphaz pollicetur; quia nimirum pro viro justo stat potestas major, quæ humanos casus moderatur et frangit. Illa porro vox *ridebis* indicat animam prorsus liberam atque securam, quem neque tempestas aliis formidanda conturbet, vel à sereno ac tranquillo mentis statu deiciat, aut ullo modo impediāt, quò minus jugi ac solidā liquidæque fruatur voluptate. Ita ventos ridere dicitur et imbres, qui domum in rupe fundatam et bene compaginatam incolit, non propter firmitatem ventus deiecere, et propter compactam solidamque materiam imbres penetrare non possunt. Sic scopuli et cautes ridet illis fluctus confusionem suam despumantes, à quibus nullum pati possunt detrimentum. Quin et Martialis de endromide, id est, villosa et hirsuta veste bene texta induto, loquens ait:

Ridebit ventus hoc munere tectus, et imbres.

Septuaginta hoc loco vertunt: *ἀδίκων καὶ ἀνόμων καταρράται: Injustos et iniquos deridebis*, id est, indubio habebis tyrannos, prædones ac violentos pauperum oppressores; vel quasi ludens ac ridens illos fugabis, debellabis, conculcabis et subsannabis. Quo sensu de impiis regibus ac tyrannis in Psalm. 2, 4, dicitur: *Qui habitat in caelis irridebit eos, et Dominus subsannabit eos*; et apud Habacuc 1, 10: *Ipsæ super omnem munitionem ridebit, et tyranni ridiculi ejus erunt*. Item in Proverbiis ad impios vocationis suæ desertores et consiliorum divinatorum illusores ipsemet Dominus ait: *Ego quoque in interitu vestro ridebo et subsannabo*, Prov. 1, 26. Quibus locis ridere pro illudere sumitur, seu contemptui et despectui habere (quemadmodum etiam Septuaginta hoc loco accipiunt); ita ut Deus simul cum justis ita rideat, id est, eos ridere faciat, ut injustos irrideant, risuque ac damnatione dignos ostendant. Quemadmodum hostili exercitu adversus civitatem castramentante, et eam variis insultibus oppugnantē, tum obsidione commœtate excludendo, tum variis excursibus regionem depopulando, arx fortissima, in præcessā rupē firmiter edificata, et omni necessario instructa probè munita, nil timens hostiles conatus omnes ridet et irridet: ita justī divino presidio freti adversarios non formidant, sed irritos eorum conatus et astus irridet et expulsiunt. Et jure quidem, inquit Gregorius lib. 6 Moralium cap. 15: «Sancti enim viri quia contra multiformem adversarium se pugnare considerant, semetipsos in certamine multipliciter parant: habent enim contra famem divini verbi pabulum; contra belli gladium, continentia sanctum, contra flagellum lintimento patientia; contra exterioris cala-

mitatis damnum, interni amoris adiutorium. Unde mirò modo agitur, ut quò eos hostis callidus numerosius tentat, eò circumspecti Dei milites virtutibus «diores fiant; Ideò cuiuslibet eorum dicitur: *In vasitate et fame ridebis*; neque hoc tantum obtinebis, verum etiam à ferarum et belluarum injuriis liber eris, unde mox subjungit:

ET BESTIAS TERRE NON FORMIDABIS. Constat ex sacris Litteris et Historicorum monumentis Deum nonnunquam scelestis hominibus iratum feras belluas immisisse, quæ de illis vindictam sumerent; ut ignitos serpentes in populum murmurantem; leones in Assyrios à Salmanazare in Samaritanos missos; ursus in petulantes pueros Elizei derisores: sicut è contra legimus viros sanctos immanissimas etiam belluas refraxisse, obturasse ora leonum et cum eis non seculis ac cum agnis fuisse; ursis imperasse pantheras et tigrides cinctasse, ut in Vitis Patrum, et Sanctorum Francisci, Vedasti, Galli, et nostri Josephi Anchieta, hoc nomine prorsus admirabilis, historici memorie proditum reperitur: quorum similia sexcentis aliis vite ac morum innocentia conspicuis contigisse ex Sanctorum Annalibus diligens lector cognoscat. Significat ergo Eliphaz viro justo et innocenti nihil quoque à feris belluis metuendum esse.

Alii cum Olympiodoro et Philippo hic per *bestias* intelligunt homines sivestribus ac ferinis moribus, qui propter scelestis infamiam atque sordes in belluarum conditionem similitudinemque demigrant; in his enim affectio illa deprehenditur, quam Aristoteles lib. 7 Ethicorum, cap. 1, *bestiarum* vocat, id est, feritatem; quæ in eos cadit, qui vitio reliquis antecellunt et definitur ab eodem cap. 6, *ὑπερβύδων καὶ ἀλάμων superans virtuositas*; additque alio capite hominem vitiosum *μυροειδέα*, id est, infinitis partibus plura illarum mala quā feram. De istiusmodi hominibus sanctus Iguatius, eodem quoque genere loquendi usus, ad Romanos scribit his verbis: «De Syria usque ad Romanam pugno ad bestias in mari et in terrā, nocte dieque ligatus cum decem leopardis, hoc est, militibus, qui me custodiunt: quibus et cum bene feceris peiores fiunt.» In eandem quoque sententiam sanctus Paulus ad Corinthios scribens ait 1 Cor. 15, 32: *Si secundum hominem ad bestias pugnari Ephesi*. Similiter ad Timotheum: *Liberatus sum, inquit, de ore leonis*; Neronem intelligens. Sive alibi passim in Scripturā homines improbi ex similitudine morum brutorum, bestiarum quoque appellationem sortiantur; ut ad cap. 4, vers. 1 et alibi me annotasse meminī. Verumtamen hoc loco *bestias* in propria significatione sumi censeo; ut sit sensus, hominem justum divinā protectione fretum neque hostium neque bestiarum incursum metere.

Tropologicò S. Gregorius lib. 6 Moralium cap. 20, per *vasitatem* intelligit orbis consumptionem et extremum iudicium, cum impii pane cœlesti ac Dei gratiā destituti peribunt fame, atque bestis, id est, diabolis, præda fiant; tunc nimirum justī salutis suæ securi in interitu impiorum ridebunt, nec demones formidabunt.

VERS. 23. — SED CUM LAPIDIBUS REGIONUM PACI-
TUM, ET BESTIIS TERRE PACIFICÆ ERUNT TIBI (1). Re-
censerat Eliphaz versusus præcedentibus mala que
ad Jobo procul ablutura protestatus est, modò ipsum
peccati (cujus cum sibi malè conscium putabat) po-
niteret; nunc verò subdit genus quoddam felicitatis
temporaneæ, isto præsertim seculo, justitiæ atque
integritati vitæ passim adnasci solite; spondens sci-
licei Jobum, ubi cum Deo in gratiam redierit, adeo
fore fortunatum, ut eum regiones ac latifundia sua

(1) *Lapides* hic intelligit *terminales*, de quibus An-
ton. Marcell. l. 18 et Aug. de Civ. Dei cap. 23, La-
tant. l. 20, Ovid. l. Pastorum. Significat ergo immo-
bilitatem et perpetuitatem termini et lapidis à nomine
unquam violandum. (Synopsis.)

Vel potius, *lapides* hi sunt ominosi, de quibus Ulpian.
: In Arabiâ, inquit, est crimen quod *καταμαρτυρία*
appellatur. Necessariè perique prædium inimici sui
καταμαρτυρία, id est, lapides ponere indicio futuros,
quòd si quis eum agrum colisset, malo letho peri-
turus esset insidiis eorum qui scopulos possident.
Quæ res tantum timorem habet, ut ne agrum ac-
cedere audeat, præ metu crudelitatis eorum, etc. Hoc
ergo vult: Vir justus et probus quasi exantibus
omnibus insidiis, velut pacto cum illis et cum
morte inito, nec propterea agrum incoltum relinquit.

(Pineda.)

Ingeniosa expositio, et forsàn vera, si modò Jobi
tempore hoc in usu fuerit.

Continens hic ponitur pro contento, et *lapides*,
sive loco contragosa et multis perforata latebris pro
bestiis, que in lapidum speluncis sive cavernis sua
habent latibula. Hi evadent verba sex, que videntur
esse explicatio præcedentium, ut et ponitur pro id
est, q. d.: Facies pactum cum lapidibus, id est, cum
bestiis, etc., que tibi non magis nocent quàm fœderati,
et sic. (Sanctius.)

ET BESTIIS TERRE, וְדַבְּרֵי הַחַיָּוִת, et *bestia agri*, sing.
pro plur. ut *locusta, rana, pro locustis, ranis*. וְרַגְלֵי
אֲרָנָה, id est, *bestie ferae*, vel potius, *agrestes*.

PACIFICÆ ERUNT TIBI. *Adiguntur ut sercent pacem
erga te*. Non nocenti tibi fera, si forte occurrat. Con-
fer Paul. 91, v. 15. *Bestie agros tuos non devastabunt*,
q. d.: Si cum Deo primam reconciliatus fueris,
omnes res create tibi subservient. Humanitas dictum.
Nihil est quod electis Dei nocere poterit. (Synopsis.)

Simplicissima Mercei explicatio, Schultensio quo-
que probata: nam etiam cum *lapidibus campi fœdus
tibi intercedit*, ne ad eos impingas aut offendas pe-
dem tuum, ut habetur hoc et alia similia Ps. 91, 12.
Videberis fœdus cum lapidibus camporum percussis-
sis, ne tibi nocent, et pacem cum feris. Ita omnia,
quæ tibi nocent, tibi nihil nocent nisi non nocent
dantur. *Fœdus tuum erit*, ut tibi non obsint aut
noceant, conf. similem locutionem Isa. 28, 15. וְרַגְלֵי
אֲרָנָה *pacifica erit tibi*, fera te non ledent, nec agros
tuos vastabunt. Hebræi curiosiores sunt in quæren-
dis inde à v. 20, sex et septem afflictionibus. Verum
etsi hic forsàn septem reperiri possint, quan-
quam octo potius reperias, aut certe nonnulla gemi-
na, non videtur hoc poeta fuisse studium, ut septem
enumeraret accuratius. Sed quum in genere (v. 19)
septem pro indefinito numero dixisset, aliquot dein-
cepse exempli causâ enumeravit, que instar omnium
sint. Chaldecus hæc omnia, quum sint generalia, ad
populum tamen Hebræum specialiter refert, qui à sex
et septem plagis, fame et hostibus, quos enumerat,
Ægyptiis, Madianitis, Amalecitis, Sibone et Ogo, reges
Basan, ereptus fuerit. (Rosenmüller.)

Hic locus deest in Septuaginta editionis Romanæ
et Complutensis, ut et in omnibus codicibus à Nobili-
o consultis. Sed legitur in Græco Patricii Junii, in
Catena, in veteri Vulgata et S. Augustino. (Calmet.)

certs finibus circumscripserit, terminosque ac limites
erecis de more lapidibus designavit, neminem eos
refrigere ausurum, aut ullo modo transire, vel co-
lumnas maceratas evertere; sed adeo immobiles ac
firmas istiusmodi terminos futuros, ac si cum eo pa-
ctum perpetuum sanxissent, ne se à quopiam transiri
aut violari unquam sinerent; q. d.: Ponet Deus fines
tuos pacem, Psal. 147, 14. Quin et feras quoque ip-
sas et infestas agris bestias (puta lupos, apros, vulpes
et similes), nihil unquam frugibus et arboribus ac
vineis nocenti allaturas pollicetur; quippe que pie-
tatis ac divinæ protectionis vim sentiant, et per im-
piorum potius arva grassentur. Hic sensus præ aliis,
quos plurimos ad hunc locum affert Pineda noster,
mihi maximè probatur, tanquam simplicissimus et
clarissimus, ac cum præcedentibus et sequentibus op-
timè coherens.

Posset quoque prima pars hujus versuuli ad-
ferendum soli pertinere, ut pactum cum lapidibus
percussum idem sit ac semen in petrosam terram
factum, et velut ex pacto quasi contra naturam singu-
lariter benedictio Dei proventum amplum refundens.
Sicut enim terra fructifera vertitur in *salsuginem à
malitia habitantium in eâ*, Psal. 106, 34; sic è con-
trario solum sterile lapidibus exasperatum miscet
ac fecundatur ob pietatem cultorum, quibus Deus
propitiis est et benedicit. Quæ imò virorem etiam
sanctorum precibus et benedictioni nonnunquam id
concessum fuit, ut agri steriles et lapidosi longè fe-
cundissimi evaderent. Ita in Vitis Patrum sanctus
Copres arenâ benedictâ maximam agrorum fertilitatem
correxisse scribitur. Nullò autem adhuc frequen-
tius bestis terræ pacificis usi sunt Sancti, quibus
etiam non raro obederant et serviverunt; ut leones
Antonio, Macario Romano, Simeoni Prisco, Geresimo,
Sergio Paulo Helladico, Joanni Anachoræ, aliisque;
serpentes Paulo, Hilarioni; crocodilli Pachonio, Be-
noni, Heleno; hyæna Macario Alexandro et Pachoni;
onagri Antonio; hippopotamus Benoni; dracones
Ammoni; ut alios læcæm; quos in Vitis Patrum
et Fastis Sanctorum videre licet atque admirari.

Allegoricè S. Gregorius lib. 6 Moralium c. 21:
«Quid, inquit, pro regionum lapides nisi Ecclesiarum
electos accipimus? quibus primi instructorum voce
dicitur: Vos autem tanquam *lapides vivi superedifi-
caminus*, de quibus sancta Ecclesia Dominus per
«Prophetam pollicetur dicens: *Ecce ego sternam per
cordinem lapides tuos*. Qui igitur rectè viri pacto se
cum lapidibus regionum jungit; quia in eo quod
mundi desideria superat, vitam suam procul dubio
ad sanctorum præcedentium imitationem ligat.»

Tropologicè ibidem S. Gregorius per *bestias terræ*,
quas Dominus nobis pacificas, motiones carnis in-
telligit, et pravas affectiones; quas quasi ieras in nos
missas, pacatas nobis sentimus, cum ex illis divinum
amorem et celestia desideria comparamus.

Considera hic mihi quantum bonum et quanta sit
hominum felicitas, compressis et edomitis illis hel-
luis juvenâd animi pace gaudioque potiri. Certe legitur

affectus suos domuerunt, sic ut placidâ animi quiete
et tranquillitate fruantur, sunt veluti æternitatis can-
didati, qui jam cœlitum beatissimam conditionem de-
libent, et in atris propè empyræe domus versentur.
«Hoc est, inquit D. Ambrosius, epist. 27, esse divitem
«æternitatis, cum pace animi, cum tranquillitate quie-
«tis nihil concupescere, nullis exagitari cupiditatum
«procellis.» Sic à sancto Petro spiritus quietus dicitur
in *conspetu Dei locuples*, 1 Pet. 5, 4, quasi cum
pace copie coram cœlestibus donis refertum liquidis-
que lætitiis affluens esse totum in piam mentem ef-
funderet. Hic placidus animi status, et vacuitas à per-
turbationibus, est insigne donum divinæ benedictio-
nis, de quo Regius propheta canit Psal. 28, 11: *Do-
minus benedicit populo suo in pace*. Ubi S. Basiliius
hanc pacem, que motus animi et affectiones compo-
nit, dicit esse omnium Dei benedictionum perfectissi-
mam; illis verò qui bellantium inter se perturbatio-
num motum et turbellam sentiant negat esse competes
illius pacis, quam discipulis suis Christus imperavit;
quaque deinde Apostoli omnes in oraculis suis mo-
nitivè divinis præcari solent. Agnoverunt etiam
proflani sapientes quanta in edomitis animi perturba-
tionibus sita sit virtus et perfectio. Quo nomine plu-
rimi Socratem summis in cœlum laudibus efferunt,
quòd affectus suos ita planè subditos habuerit in po-
estate, ut eodem vultu et exiret et rediret domum,
ne quidquam esset quod ab illâ animi æquabilitate
ipsum posset dejicere. Quamobrem Jamblichus in Vita
Pythagoræ cap. 2, ait ipsum in omnibus habuisse
εὐστασιὰ καὶ ἡμῶντες ἡσυχίαν, serenam quamdam et in-
mutabilem tranquillitatem; sic ut neque irâ unquam,
neque risu, nec emulatione, nec contentione, neque
ullâ graviori perturbatione jactaretur. Planè venuste
graviterque Seneca epist. 59: «Talis, inquit, est sa-
«pientis animus, qualis mundi status supra Lunam,
«semper illic æqualis est.» Sed que ab illis doctis-
simis hominibus celebrantur in suis, illa in nostris
multo majora et mirabiliora fuerunt. Nam magnus
Antonius, exemplar innocentie veræque virtutis, et
Pythagoram et Socratem et quosvis alios è Sophorum
natione longè in eo genere superavit. De illo D. Athanasius
in Vita ejus magnificè memorat ut de cœlesti
hominie, qui in vultu gratiam mentis et quieti animi
lumen pictum ostenderet, cum turbidas omnes affec-
tiones incredibili et constanti virtute domisset. De
aliis propè infinitis similia etiam prostant exempla in
Fastis sanctorum et clarissimum hominum monu-
mentis, que, ne prolixior sim, omitto.

VERS. 24. — ET VISITANS QUOD PACEM HABEAT TABER-
NACULUM TUUM, ET VISITANS SPECIEM TUAM NON PECCA-
BIS (1). Promittit Eliphaz Jobo pacem, id est, bonorum
(1) Verum non solum à malis et calamitatibus eripiet
te, tu velut Deus, quin etiam favore suo et bene-
ficio te prospiciet. וְרַגְלֵי אֲרָנָה, et *cæcis*, ipso experimento
cognoscet, ut 5, 23, Zachar. 49, וְרַגְלֵי אֲרָנָה, *Quod pax*,
i. e., quietum et incolone, sartum tectumque sit.
Hieronymus: *Quod pacem habeat*. Abstractum pro
concreto; nisi malis adjectivum esse forme וְרַגְלֵי אֲרָנָה
בְּרַגְלֵי. Conf. infra. 21, 9, 1 Sam. 25, 6, 2 Sam. 20, 9.

omnium abundantiam, si consilio suo acquiriverit, et
ad Deum se converterit, à quo bona cuncta procedunt,
spondens hinc omnia prospera tabernaculo seu domui
ejus obturata, si ut nihil habeat quod animum ex-
cruciet, aut oculos offendat; nihil absit quod ex-
petat et impensò comparat pretio, qui videri voluit
aut esse fortunati. Pars enim nomen Hebræum וְרַגְלֵי אֲרָנָה
salum, salutem, incolumitatem et bonorum omnium
affluentiam significat. Unde in fine epistolarum et oc-
cursa mutuo Hebræi solenni hæc pacis præcætionem
utebantur, וְרַגְלֵי אֲרָנָה, *venta salum*, quod Latine
dicimus: *Et tu salvus*, subaudi esto, id est, *Vale, salve*,
pax tibi. Quibus verbis designantur omnia que homi-
nes optare debent aut solent. Hæc salutandâ formula
ipsimet Christo et Apostolis quoque fuit familiaris,
quibus ea pro viatico et rerum omnium ad vitam sus-
tentandam necessarium promptuario abundè sufficie-
bat. Nam ubi Christus discipulis suis per Evangelium
omnibus Gentibus promulgandum per unversum ter-
rarum orbem missurus eis præcepisset, Marc. 6, 8, ut
non portarent sacculum, neque peram, neque calcæ-
menta, ne quid sibi defuturum viderentur, ipsis ex-
ternorum domos intrantibus instar symboli bonorum
omnium proferre pacis verbum jubet, dicens: *In
quancumque domum intraveritis, primum dicite: Pax
hæc domui*, haud obscure significans cum hæc fausta
pacis præcætionem omnium illic bonorum copiam ad-
futuram. Nam (ut ad istum locum palèrè Chryso-
stomus in catenâ Patrum, quam in S. Lucam edidi-
mus): «Nihil, inquit, paci par est aut æquale; qua-
«propter et nos ubique pacem poscimus, in ecclesiis,
«in præcætionibus, in præfationibus ac denuntiatio-
«ibus; semel, iterum, tertioque ac sæpius eandem præ-
«latus Ecclesie impertitur dicens: *Pax vobis*. Et
«Alii subauditò 2 ante nomen quod sequitur, vertunt:
«*Quod pax sit in tabernaculo tuo*, וְרַגְלֵי אֲרָנָה, *tabernaculum*,
«habitaaculum tuum, cum omnibus hominibus et bonis,
«quæ quot in eo reperiantur. *Tabernaculum* pro domo,
«habitaaculo, quod antiquitus in tabernaculo habitato-
«rum. (Rosenmüller.)

TABERNACULUM TUUM IPSAM INCOLUMITATEM ESSE. Id
sign. וְרַגְלֵי אֲרָנָה 1 Sam. 25, 6 et 2 Sam. 20, 9, et Isa. 41, 5.
Hinc in fine litterarum Hebræi dicunt, וְרַגְלֵי אֲרָנָה, et
«*tu salvus*, sub. esto, i. e., *vale, salve*, et וְרַגְלֵי אֲרָנָה
«sunt qui visitant pacem colunt», Psal. 35, 20. Sensus
«loci est: Domus tua ejusque incola, 4° pacificè et
«concorditer inter se agunt; 2° et ab externis hostibus
«tuti erunt; 3° in summa tranquillitate et prosperitate
«erunt. *Pacis* nomine omnia læticia intelliguntur.

ET VISITANS SPECIEM TUAM, i. e. Pulchritudinem
tuam. וְרַגְלֵי אֲרָנָה; et visitabis habitaculum tuum, etc.
Diligentissimè considerabis familiam tuam. Domum
tuam et res tuas curabis, et rectè administrabis. Vi-
sitare sanctorum ut Psal. 8, 4, et visitas eum; i. e., ut
ejus rationem habes, aut eum geras. *Revisasque ha-
«bitaculum, etc., et revertaris ad tabernaculum. Perla-
«strabis, etc.*, i. e., recognoscas, recensabis, et cum
voluptatis sensu contempseris.

NON PECCABIS, וְרַגְלֵי אֲרָנָה, et non peccabis, vel, in-
justè rem familiarem augendo, vel ex divitiis te ex-
tollendo, vel impietatem in domesticis ferendo, ni-
hilum indulgendo vel convivendo familie tue. Fam-
iliam tuam institutas ad honorem Dei, nec res perge-
ris, ut notet filiorum peccatum ante Jobo imputatum,
q. d.: Si domum visites, et licet ut neque tu neque tui
peccatis. (Synopsis.)

quare illud? quia videlicet ipsa bonorum omnium mater existit atque gaudii argumentum. Quomobrem Apostolico quoque societas nostra exemplo edocta, omnes ferè quascumque scribit literas auspicari solet solemnè hæc salutandæ formulâ, *pax Christi*. Quibus verbis illi, ad quem scribimus, à Deo bonum omne postulamus, quod pacis nomine significatur; *ipse enim est pax nostra*, inquit Apostolus, Ephes. 2, 14; à quo edoctus S. Dionysius inter divina nomina pacem hanc recenset, ac velut conciliationis principem pacificis laudibus prosequitur. Quinque autem potissimum modis Deus pax nostra dicitur: Primò, tanquam auctor omnis pacis et quietis animorum, cùm ipse sit auctor omnis boni, quod homines concupiscunt, et quo obtento quiescunt.

Secundò, peculiaritèr Christus dicitur *pax nostra*, eò quòd nimirum ipse sit auctor magnæ illius reconciliatæ cum Deo, et respectu divinæ, à quâ nobis propter peccatum nostrum æterna damnatio impendebat. Christus autem ita nos reconciliavit, ut non solum Dei à nobis iram averterit, sed insuper etiam nos ex inimicis filios Dei atque celestis regni hæredes constituitur.

Tertiò, dicitur pax nostra, quatenus dissidium quod inter Judeos et Gentes intercedebat, è medio sustulit, utrosque copulans in unum populum, juxta illud Apostoli, Ephes. 2, 14: *Qui fecit utraque unum, et mediam parietem maceræ solvens, inimicitias in carne suâ; legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem, et reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso.*

Quartò, quia omnis animi quies omnisque consolutio ab ipso est, et per ipsum confidimus nos vitam æternam et plenissimam animi quietem obtenturos.

Quintò denique, in Deo erit omnium desideriorum nostrorum impletio et perfectissima quies animorum, cùm nihil amplius erit desiderandum. Nam quicquid secundum rectam rationem desiderare poterunt plenissimè possidebunt.

Plura de hoc amabili pacis nomine divinitus explicata vide apud S. Dionysium Areopagitam lib. de Divinis nominibus cap. 2.

Septuaginta hoc loco, quòd pacem habeat tabernaculum tuum, vertunt, *ἐν εὐφροσύνῃ σου ὁ θεός, quòd in pace erit domus tua*, quod eundem planè sensum habet. Nam olim in tentoriis seu tabernaculis habitabant, post domus extructæ sunt, quæ eodem nomine appellantur. Hæc est sanè summa felicitas viri, quòd omnia domus suæ pacata, et tranquilla et virtutis studiosa cognoscat. Pulchrè ad hunc locum S. Chrysostomus in Catenâ sic ait: «Non exteri modò tecum pacem habebunt, sed domus etiam pace fruetur incredibili. Et cœnirum pacatæ domui nihil par potest reperiri. Quid enim profuerit externis eum non tentari bellis, qui cœniribus redondat intestinis?» Et quidem una domestica disciplina et tranquillitas longè superat omnes quascumque externas felicitates internâ pacè carentes. Unde vates Isaias felicissimum Reipublicæ statum

describens, ait, cap. 52, 18: *Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, et in tabernaculis fiducia et in requiè opulentæ.* Quæ ex hebræo sic sonant apud Forerium: *Habitabit populus meus in mapilibus pacis, et in cohabitaculis securis, et residentibus tranquillibus.* Quas si componas versiones, ubi Hebræus legit, in residentibus tranquillibus. Vulgata posuit, in requiè opulentæ. Enimverò sola illa opulentia vera reputatur, quæ è domesticâ disciplinâ et tranquillitate promanat.

Et VISITANS SPECIEM TUAM NON PECCABIS. Hoc Vulgatus mutuo sumpsisse videtur ab Aquilâ, qui prius ediderat; *Και ἐπισκεψῆς ὁρασηντά σου καὶ οὐ μὴ ἐπαρτήσῃς.* Per speciem autem plurimi interpretès hoc loco utrem intelligunt, quæ est species et solatium viri, si proba sit et formâ liberali, in quâ vir sine fastidio ullo atque peccato amatorie suæ sibi satisfaciat. Sed rectius Pineda hoc ad domus speciem referendum censet, ilque verbum *visitandi* exigere videtur, quod propriè est requirere quid domi geratur, recensere domesticos, rationem ab illis exigere, castigare etiam si opus sit, et ad opus ac labores excitare. Quod clarus fit ex textu Hebræo, qui sic habet, *לֹא תִבְרַח בְּבֵיתְךָ וְלֹא תִבְרַח בְּבֵית אֲבִיךָ, Upakadâ navecha, velo techetti*, id est: *Et visitabis habitaculum tuum, et non peccabis*, ut sensus sit, ac si dicat: Domus seu familiæ tuæ rationem habebis, aut curam geres, et non aberrabis. Qui enîa curam habet familiæ suæ rei que familiaris dicitur visitare habitaculum suum, et officium implere boni patrisfamilias, qui non debet diù abesse à domo, ut esse opportunus visitor possit.

Septuaginta quoque hæc ad domesticam disciplinam referunt cùm ita vertunt: *ἢ δὲ δὴταρξ τῆς ἐνοχίας σου ἢ πὶ ἀπαρτήσῃς*, quod Sixtina reddit: *Habitatio autem tabernaculi tui non peccabit.* Ad verbum è Greco est: *Ratio autem victus tabernaculi tui non peccet.* Quibus verbis exactissima et omnibus suis numeris absoluta œconomia ratio indicatur, ad quam ex doctrinâ Pythagoræorum Callieratides, petito à citharâ exemplo, tria potissimum requirebat, scilicet *ἡξίωσις, συναρμολογία, καὶ ἀρμονία μουσικῶν*. Id est, instructionem, coagmentationem, et tactum quemdam musicum. Quæ si ad chelyn seu instrumentum harmonicum referatur, *ἡξίωσις* est apparatus et omnium partium integritas, *συναρμολογία* est earum inter se nexum, et apta compositio, ad quam cùm musici artificii gnarâ et doctâ manus accesserit, mira sonorum suavitas exortitur. Sic in domo est illa *ἡξίωσις*: totius familiæ apparatus et instructio, qualis apud honestissimos viros esse solet; tum *συναρμολογία*, ordo quidam plenus decoris et speciosissimæ venustatis, qui omnes in officio suo contineat, sic ut ibi habitare putes ipsam honestatè. Atget deinde hanc pulchritudinem et œconomiam præstantiam domini virtus, imperium, et exemplum, et sapiens omnium moderatio, quæ velut tactus quidam est musicus, et sonora maledico, quâ singulari voluptate omnium intuitum animi capiuntur. Hinc cùm regina Saba in palatio Salomonis istiusmodi œconomiam prorsus admirabilem intueretur, et eximiam domini sapientiam ut musicum citharæ tactum sua-

vissimâ resonantis, et servorum ordines et officia numerosè concinna, in multitudine propè infinitâ onniâ geri sine tumultu et insolenti temeritate, tanto exinde gaudio et stupore affliciebatur, ut non haberet ultra spiritum, quemadmodum Annales sacri testantur, 5 Reg. 10, 5. Similem quandam regie domus speciem ac splendorem Eliphaz Jobo polliceri videtur, si ad Deum verè conversus fuerit; sic enim illi cuncta ex voto prospera, imò supra votum et expectationem obventura.

Tropologicè hæc locus etiam commodè de sui ipsius notitiâ intelligi potest, ut sit sensus istiusmodi: *Visitans speciem tuam, non peccabis*; id est, si temetipsum cognoveris, peccatum declinabis. Species sanè, philosophis etiam attestantibus, cuiusque rei naturam significat; atque adeò visitas speciem tuam non solum, ut S. Gregorius ait, cùm humane proximorum infirmitati per opera misericordiæ subvenis, sed etiam, ut S. Augustinus in suis ad hunc locum annotationibus indicat, cùm temetipsum cognoscis. Hæc porrò tui ipsius visitatio ac propria nature perscrutatio peccatis obsistit, quoniam si tuam nobilitatem animadvertas, quâ ab animo tuo insignitus es, indignum duces te diabolo servum addicere, et peccatorum contagione sordere. Lucifer, quia se ignoravit, cecidit; et primus noster parens Adam, quia seipsum nescivit, in peccatum incidit. *Si quis ignorat*, inquit Apostolus, I Cor. 14, 58, *ignorabitur*, audietque illam vocem, quâ omnes impij feriendi sunt: *Namquam novi vos; discedite à me, qui operamini iniquitatem*, Matth. 7, 23. Justissimè autem Deus illum non noscit, qui semetipsum cum jacturâ ignorationis Dei scire et considerare contemnit. Quid porrò faciet homo à Deo ignoratus, id est, reprobus, nisi in barathrum damnationis incidere, et ex viâ summæ miserie, nimirum ex peccato, ad summam miseriam ponnæ æternæ transire? Principio igitur homo in cognoscendâ naturâ suâ operam omnem colloct, ut quomodò sibi vivendum sit et conversandum, ex investigatione suæ speciei et dignitatis eliciat.

Postquam ergo quis, secundum S. Augustini doctrinam, ex suæ speciei consideratione in sui ipsius notitiam devenit, eandem quoque speciem in proximo consideret, necesse est. Hominis enim species est alter homo; quomobrem hanc etiam speciem visitare debemus et proximorum miseras attendere, ut eis subveniamus; quod si diligenter, uti par est, fecerimus, minimè peccabimus: *Quoniam elemosina ab omni peccato et à morte liberat*, scelus tollit, crimen delet, atque malum facinus pœnamque expungit. Clarum est Christi oraculum: *Date elemosinam, et ecce omnia munda sunt vobis*. Lucæ 11, 41. Nullam sanè balneum ita mundat, nulla herba horith sic detergit, non creta fulloque ita exandificat, nullum smegma adeò expurgatorium est. Ubi etiam facta est pia erogatio, cadit lema ab oculis mentis, à corde macule, ab omni animâ sordes, gratiæ amictus fit splendidior, virtutum ornatus elegantior. Per hanc ergo *visitans speciem tuam, non peccabis*, id est, in paupere temetipsum considerans, et speciem tuam agnoscens, non aberrabis; sumptâ nimirum metaphorâ ab iis qui spe-

culum consulunt, in quo ad virum expressam faciei suæ imaginem contemplantur. In proximo igitur tanquam in speculo nosmetipsos contemplantur, id est, eos nobis per omnia similes reddimus. Etenim qui se in speculo intuetur eandem oculis representat figuram, indumenta eadem, denique per omnia sibi similem imaginem exprimit. Itaque temetipsum, o dives, in paupere considera, eumque tibi per omnia similem effinge; si tu satur es, et merò mades, videris autem inopem penè fame ac siti enectum, cibum illi potumque porrige, quo et ipse satur te saturum referat; si vestis tibi auro sericoque niteat, videris autem pauperem seminudum, frigore algentem, præbe illi vestimentum, quo nuditatem tegat, et frigus areeat, non tibi tam dissimilis existat; si crumena tua nummis turgeat, stipem ei eroga, quâ ejus indigentia succurras; quòd si hæc ratione speciem tuam visitaveris, ab omni prorsus delicto vacuus eris.

Hoc modo S. Gregorius lib. 6 Moralium cap. 16, hunc locum exponit, his verbis: «Rectè, inquit, species nostra dicitur proximus noster, quia in illo cœernimus quod ipsi sumus. Corporali enim visitatione ad proximum gressuum accessu venimus; spiritali verò non gressu, sed affectu decimur. Speciem ergo suam visitat, quisquis ad eum, quem similem sibi per naturam conspicit, passibus amoris tendit, et ut in altero sua considerans, in ipso colligat, quo infirmitati alterius descendendat. Ut ergo pauperi opem feras, nihil aliud in illo considera nisi teipsum, hoc est, cogita ipsum esse hominem, et ejusdem tenem nature participem; considera esse Dei imaginem, hæc enim ratione facillius necessitati ejus succurres. Noli examinare, an alienus, an proximus, an tibi charus, an morosus, an sceleratus, an sanguine vel amicitia junctus sit: satis idoneum miserendi argumentum est, quòd homo sit qui opus tuæ indiget. Ex temetipso alterum finge, et faciliè miseris ejus subvenies. Memineris quantum te fames exercet, ut proximum saties, quomodo te sitis urat, ut ei pocula ministres, quâ ratione frigore algæas, ut proximum vestias; uno verbo, cogita hominem esse, non brutum. Sunt etenim nonnunquam divites aliqui usque adeò in pauperes duri et inhumani, ut eos deteriori quàm canes aut equos suos loco habeant, et si quid fortè illi largiantur, id plerumque vel mucedum sit, vel rancidum, aut corruptum, quod vix bestias usque projicerent; et cùm ipsi purpurâ et bysso vestiuntur, vix laceros et viles panniculos pauperi porrigunt, quo suum tegat nuditatem; et faciliè epulentur quotidie splendide, et altibus vescantur, vix mæas de mensâ cadentes et ciborum superfluatorum reliquias pauperibus impartunt. Tales utique, quòd speciem suam in pauperibus non vident, neque illorum necessitatibus succurrant, graviter peccant. Ne igitur cum istiusmodi divitibus, Evangelico epuloni similibus, peccemus, et peræamus, speciem nostram in pauperibus visitemus, eorum necessitatibus tanquam propriis humano et opportuno remedio occurrentes, atque et nobismetipsis proximum metientes. Nam, ut pulchrè

ad hunc locum S. Gregorius paulò antè citatus ait : Speciem suam visitat, qui ut in se alterum reficiat, se in altero pensat. Hinc namque per Moysen veritas cum gesta describeret gerenda signabat, dicens : *Protulit terra herbam virentem, et afferentem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum, et habens unumquodque semen secundum speciem suam. Lignum quippè secundum speciem suam semen producit, cum mens nostra ex sui consideratione se in alterum colligit, et recti operis germen parit. Hinc quidem Sapiens dicit, Tob. 4, 16 : Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Hinc in Evangelio Dominus dicit : Quae vultis ut faciant vobis homines, et vos eadem facite illis, Matth. 7, 12, ac si aperit Joeret : Speciem vestram in altero visitate, atque ex vobismetipsis agnoscite, quid vobis oporteat aliis exhibere, etc.*

VERS. 25. SEMEN (1) QUODQUE, QUONIAM MULTIPLEX ERAT SEMEN TUUM, ET PROGENIES TUA QUASI HERBA TERRE. Id est, experimento pernosces, si inculpate vixeris, numerosam fore tibi prolem instar salubris herbae sub elementi cetero nascentis. Semen hic vocatur fructus qui uolens reddi, id est, filii ac nepotes, progenies, soboles, posteritas. Septuaginta vertunt : Scies autem quòd multum semen tuum, et filii tui erunt quasi omnis herba campi. Ubi herba terre, campi, seu agri, est proverbiale multitudinis, sicut etiam pulvis terre, arena maris, et stellae caeli, quae prae multitudine numerari non possunt, quemadmodum in Abrahami promissione exprimitur, quae sic habet, Gen. 15, 16 : *Faciamque semen tuum sicut pulverem terrae : si quis potest hominum numerare pulverem terrae, semen quoque tuum numerare poterit. Quò respiciens Balaam, Num. 23, 10 : Quis, inquit, dimmerare possit pulverem Jacob, quod mox explicat, et nosse numerum stirpis Israel? Similiter Oseas : Erit, inquit, numerus filiorum Israel quasi arena maris, quae sine mensura est, et non numerabitur, cap. 1, 10. Eòdem spectat illud : Multiplicabo semen tuum sicut stellas caeli, et velut arenam quae est in littore maris, Gen. 22, 17. Haec est illa felicitatis pars, quae in veteri Testamento maxime semper habita, et votis omnium expectata fuit, scilicet fecunditas uxoris, et soboles numerosa, quam David viri Deum timentis benedictionem censet esse maximam dicens : Uxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuae : filii tui sicut novellae olivarum in circuitu mensae tuae, Psalm. 27, 3. Ubi uxorem fecundam et verendam ac pudicam describit; fecunditatem quidem in similitudine vitis fructum copiosum terentis indicat, verendam verò ac pudicam, quòd ea non in foribus versetur ut mulier illa quam Salomon in Proverbiis notat, sed in lateribus domus, seu intimis domus locis ac penetrabilibus modesta se deat. Pulchre autem comparantur filii novellae*

(1) יָדַעְתִּי, et experieris; q. d. : Non ego vanus augur, et experieris respice.

QUASI HERBA TERRAE, quae multas ex visceribus suis producit plantas, licet jam improprie sit, ut terra in genere. Quasi herba virens, crescent, germinant, Soboles tua amplissima erit, et innumera. Proverbiale hoc est multitudinis.

(Synopsis.)

olivarum et herbis terrae, non solum propter multitudinem, sed etiam propter speciem. Herba enim viridis est, et mirifice recreat intuentes. Vivis sanè coloribus propheta Regius hanc piorum virorum generationem expressit, tanque dulcis illi visa est ejusdem rei memoria, ut in alio Psalmo similia cecinerit, aut aliquantò etiam uberiora, dum ait, Psal. 143, 15 : *Quorum filii sicut novellae plantationes in juventute sua, filiae eorum compositae, circumornatae ut similitudo templi. Quem locum Paraphrastes Chaldaeus divinitus exposuit in hunc modum : Filii vestri sicut plantationes dactylorum in doctrina legis immaturo in juventute sua. Filiae eorum splendor, et acceptae sacerdotibus qui ministrant in medio templi. Plura de his vide in annotationibus nostris ad praedictum Psalmi locum, et ad Psal. 127, tomo 5 expositionis Patrum Graecorum in Psalmos. Consule item quae superius ad capitis primi versus secundum annotavimus, ubi ostendimus fecunditatem esse donum Dei, et liberorum copiosam multitudinem fuisse benedictionem antiqui Testamenti; quae cum istis locis sat fuscè exposita, et infra cap. 21, vers. 8, iterum attingenda, et uberius illustranda sint, ad sequentem versus transeamus, qui sic habet :*

VERS. 26. — INCREDERIS IN ABUNDANTIA SEPULCRUM, SICUT INFERTUR ACERUS TRITICI IN TEMPORE SUO (1). Polli

(1) Nempe quum jam maturae sunt fruges. Porò haec promissiones lucentes sunt, et solet lex ita loqui. Nec Evangelium tollit has promissiones, sed magis accessione melioris auget, quae scilicet quae est de laetitia in eruce, et confirmatione spei per eam. Haec quidem omnia frequenter accidunt, juxta promissiones Levit. 26, 5, et Dent. 28, 1, non tamen ita semper fit, ut falsò putat Eliphaz.

(Synopsis.)
Negotium facit interpretibus nomen פֶּלֶא, hinc tantummodo libro proprium, nam semel tantummodo, infra, 50, 2, recurrit. Hoc loco plerique senectutem volunt notare, quam significationem excerpunt ex Arabico : *Strinxit dentes cum austeritate vultus, quasi vis est epitheton hyematis, quasi restricto dente et rigido vultu infatum tempus.* Hinc A. Schultens ad h. l. Hebraeum פֶּלֶא hyemem ringentem vite humanae, h. e. decrepitem senectutem notare censet. J. D. Michels in Synonym. p. 1273, ab alia veteri Arabici notatione, Gigeio commemorata, labris ingestis et contractis fuit, dicitam senectutem putat, quòd summo in senio, dentibus exidentibus, labia intus contrahuntur. Quae omnia videtur arguere esse quam vera. Ludov. de Dieu ex Aethiopicis פֶּלֶא, clamare, פֶּלֶא clamorem interpretatur, hujusque loci sensum facit hunc : *Incredetis cum clamore in sepulcrum, id est, cum acclamatione et applausu aliorum, sicut ascendit acerus frugum in tempore suo; quum enim acerui frugum tempore suo in horreum colliguntur, magis solet esse gaudiorum acclamatio. Quod longius petillum esse, notavit jam A. Schultens. Alii פֶּלֶא hilaritatem notare volunt, ex Arabico : *Risit madatis dentibus.* Sed neque senectutis, neque clamoris, neque hilaritatis notio quadrat alteri loco, 50, 2, ubi פֶּלֶא respondet nomini פֶּלֶא in priorè hemistichio, ut hic aceruo frugum ad plenam maturitatem perductarum in hemistichio altero. Utrouque loco aptissima integritatis, consummationis significatio, est eae dialectorum cognatarum usus firmari non possit. Sed forsitan radix פֶּלֶא eandem quam פֶּלֶא significationem absolventi, consummanti obtinuit, ut פֶּלֶא se h. e. clamare. Intellegendus autem h. l. anorum vite humanae numerus integer, h. e. justus, et sine completis, ut sensus sit : non etate praematurà, sed completis annis tuis, maturà jam senectà morieris; non preve-*

etur Eliphaz Jobo, si ad Deum verè conversus fuerit, posteriorem ejus gloriam haudquaquam similem fore priori, quae in medio vitae cursu defecit, ipsamque deseruit, sed in longam senectutem usque perennaturam, nec in sepulcro quidem ipso defecturam, sed postquam in hac vita diutissime feliciter in rerum omnium abundantia vixerit, cum insigni pompà fenebri corpus ejus sepulturae mandandum, non seors ac tritium maturum ac plenum magnà sollicitudine et curà in horreum convehitur, et in pretio habetur.

Pro in abundantia Vatablus et Pagninus ex Hebraeo transferunt in senectute, quae sit veluti quaedam bonorum omnium abundantia. Sic olim longa vita viris justis in praemium virtutis tribuebatur, juxta illud Psalmi : *Convertetur populus meus hic, et dies plenè invenientur in eis, Psal. 32, 10, item illud : Longitudine dierum replebo eum, Psal. 90, 16, et illud : Adhaec multiplicabuntur in senectà uberi, Psal. 91, 15.* Unde ex illis tribus, Moysè inquam, Aaronè et Marià, primo loco Marià, secundo Aaron, tertio Moysès obierunt, ordine scilicet sanctitatis, interprete Procopio, ut quò quis majorem sanctitatem colebat, eo longiorem vitam propagaret, quae in veteri Lege magni loco praemii dabatur.

Quod autem dicitur, sicut infertur acerus tritici in tempore suo, Vatablus in Annotationibus legit explicatius, sicut succiditur acerus aut messis in tempore suo; Tygrina : *Quemadmodum frugum acerus increcit; Septuaginta : Tanquam frumentum maturum quod in tempore messuerunt, vel sicut acerus arbor in tempore comportatus.* Ubi pulchro exemplo explicatur virtutum abundantia, quae ostendenda est tempore mortis. Ut enim tempore messis omnia sub falce sunt, et falsis beneficio frugum acerus passim increscit, et qui in principio vix unius cultui erat, hinc inde jectis culmibus in molem exurgit grandem, ita homo, dum vias violenta et immatura morte. Sic et Chaldaeus : *Incredetis in completionem annorum tuorum, in senectute, in sepulcrum.* Aben-Esra : *Sensus, eam morturum in plenitudine numeri dierum suorum.* Hieronymus בְּכֹרֶת in abundantia reddidit; intellexit fortasse abundantiam annorum. Syrus et Arabs : *quiescens.* Alexandrinus : *ὡς τὸν ἀκέρω κατὰ χρόνον θερμαίνου, tanquam frumentum maturum, quod in tempore suo mectur, ut vetus Latinus reddidit. Putavit Graecus interpretis פֶּלֶא conflatum ex similitudinis particula פֶּלֶא et פֶּלֶא, vegetus. כְּעֵלֶיךָ דִּישׁ בְּעֵרֶךָ, sicut ascendit acerus frugum suo tempore, h. e. grandis et ad ipsos exactae aetatis terminos provocatus ingredietis sepulcrum; ut fruges non nisi ad plenam maturitatem perductae in arcam comportantur, ut ex illis acerus fiat, פֶּלֶא דִּישׁ acerus frugum, qui in arca erigitur, ut in regionibus calidioribus fieri solet. כְּעֵלֶיךָ יִסְתַּר אֲשַׁרְךָ, sicut in altum surgit, et coaccervatur, ut in arcam inferatur. Similis figura, verbis tamen diversis expressa 2 Reg. 22, 20 : *Colligam te ad patres tuos, כְּעֵלֶיךָ אֲבֹתֶיךָ, et colligeris ad sepulcrum tuum.* Aben-Esra פֶּלֶא h. l. simpliciter auferendi notatione capendum vult, ut in illo Ps. 102, 25 : *אֲשַׁר תִּלְלֵנִי בְּהַיְוֵי יָמַי, sic tollas me in dimidio dierum meorum, et infra, 56, 20. — בְּעֵרֶךָ, in tempore suo, non prius scilicet quam quum fruges plenè maturaverint, ita tu etiam non prius sepulcro ingredietis, quam quum ad summam maturitatem aetatis humanae perveneris.* (Rosenmüller.)*

mortis falsi appropinquat, de beneficio mortis appropinquans hoc habet, ut multiplicis virtutum manipulos congerat, diutissimosque divini amoris thesaurus aperiat.

Optimè autem talis comparatur aceruo non hordei, quod est cibus jumentorum, quia opera jumentis similia omnino respuit, sed tritici, quòd nutrimentum est hominum ratione utentium, et dicitur aceruus, ut omne genus fructuum comprehendat, sive trigessimum, sive sexagesimum, aut centesimum. Omnes enim, sive conjugati, sive caelibes, aut virgines, copiosos fructus ferre debent sanctorum operum, juxta proprium curaeque statum. Sicut autem aceruus tritici ab inferioribus ad superiora crescendo ascendit, ita ut in inferiori parte latior sit, angustior verò in superiori, sic incrementa debemus curare virtutum à minoribus ad majora sensim progrediendo, amulantes semper charitatem meliora, amplius nos in dies constringentes in his quae ad carnem spectant, ut spiritus ad supera subtilius elevetur.

Rursus, sicut aceruus tritici ex multis exiguis granis simul unitis ascendit, et elevatur, sic profectus animae ex multis operibus non solum maximis, sed etiam minimis, et ex plurimis etiam minutis cogitationibus et affectibus per eandem charitatem unitis consurgit. Quidquid enim ad impletionem legis ac divinae voluntatis spectat, etsi minimum videtur, cumulum istum auget, et animam reddit pulchriorem; velut qui vestem sericam minutis stellulis aursis interspergit, vestientiorem illam efficit, ita ut alia ab illa priore appareat, sic justus per minimorum observantiam maximum adipiscitur splendorem, ut quasi alius videtur à seipso, cum haec negligebat. Tandem quòd aceruus iste fuerit aliorum et copiosior, eo spiritualibus operibus animam amplius locupletat; unde adventiente horà mortis, sicut hic dicitur, *ingredietis in abundantia sepulcrum, sicut infertur aceruus tritici in tempore suo, id est, morietis cum magnà divitarum spiritualium abundantia, et cum ingenti segete bonorum operum, quae morientes in Domino sequuntur, cum quibus introduceris in caelum eo modo quòd aceruus tritici tempore suo in horreum infertur.* Etenim prius triticum in agro increvit, deinde deductum cum paleis ad arcam teritur, et venit concussum mundatum, ac tandem separatam à paleis portatur ad horreum; sic justus post incrementa virtutum, multasque perpassas tribulationes, quibus à paleis separatur grana, in coelestia horrea congregantur, uti pulchre divus Gregorius lib. 6 Moralium cap. 29 : *« Dum post afflictionem, inquit, justi praemia patrie caelestis inveniunt, quasi post pressuras ad horreum grana deferuntur; et in alieno quidem tempore perscutiones sentiunt, sed in suo à persecutione requiescunt. Electis quibus alienum tempus est vita praesens, summum autem aeternum. »* Vide fusiùs S. Gregorium cap. 25, 26, 27, 28, 29.

VERS. 27. — ECCE HOC ET INVESTIGAVIMUS ITA EST; QUOD ADDEDIT MENTE PERTRACTA (1). Quibus verbis Eli-

(1) הִנֵּה הַזֶּה, Ad verbum : *Ecce haec, etc. scilicet, positum absolute, seu neutraliter; sic deinceps : En*

